

بررسی مقایسه‌ای مولفه‌های کارکردهای اجرایی بازداری پاسخ، انعطاف پذیری و حافظه‌ی کاری در کودکان اتیستیک و کودکان عادی

مریم ابراهیمی*^۱؛ دانشجوی دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه: انعطاف‌پذیری یک فرآیند، توانایی یا پیامد سازگاری موفقیت‌آمیز با محیط است. افراد مبتلا به اوتیسم انواع خاصی از رفتارهای با پشتکار را که نشانگر نقص در انعطاف‌پذیری فکری است، نشان می‌دهند. با قبول چنین برخوردی در مطالعات آینده فهم ما از عملکرد اجرایی در مغزهای اوتیستیک و غیر اوتیستیک پیشرفت‌هایی خواهد کرد که ما را در بهینه‌سازی روش‌هایی که می‌توانند زندگی شخصی یک فرد مبتلا به اوتیسم را بهبود دهند، یاری می‌دهد (صادقی، ۱۳۸۳). هدف پژوهش حاضر مقایسه‌ی کارکردهای اجرایی در دانش‌آموزان اتیستیک و عادی بود. از بین کارکردهای اجرایی سه مؤلفه‌ی مهم بازداری پاسخ، انعطاف‌پذیری و حافظه‌ی کاری با آزمون‌های مرتبط اندازه‌گیری شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان اتیستیک در هر سه مؤلفه‌ی کارکردهای اجرایی اندازه‌گیری شده در مقایسه با دانش‌آموزان عادی عملکرد ضعیف‌تری دارند.

روش: جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، کودکان اتیستیک با عملکرد بالا که در حال تحصیل در مقاطع سوم تا ششم ابتدایی در مدارس مخصوص کودکان مبتلابه اختلال اوتیسم شهر تهران و یکی از مدارس عادی منطقه ۱۴ تهران، برای گروه کودکان عادی هم‌تا هست. پس از اخذ مجوز از حراست دانشگاه و آموزش و پرورش کل استان تهران، به مدارس پیک هنر و بشارت که مخصوص کودکان اتیستیک می‌باشد، مراجعه شد. سپس برای گروه کودکان عادی، مدرسه‌ی مصطفی خمینی در منطقه ۱۴ به صورت تصادفی انتخاب گردید. نمونه‌گیری به روش در دسترس انجام شد. حجم نمونه برای هر دو گروه ۳۰ نفر در نظر گرفته شد، ولی با توجه به محدودیت تعداد کودکان اتیستیک با عملکرد بالا در مقاطع تحصیلی سوم تا ششم ابتدایی و عدم همکاری برخی از این کودکان، آزمون‌ها تنها روی ۲۷ نفر از این کودکان در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ اجرا گردید.

مقیاس‌های اندازه‌گیری و ابزارها برای این پژوهش به ترتیب: آزمون استروپ برای اندازه‌گیری توجه، آزمون کارت‌های ویسکانسین برای تعیین عملکرد قطعه‌پیشانی و آزمون حافظه‌ی فعال کورنولدی. با توجه به این که در پژوهش حاضر، سه مؤلفه از کارکردهای اجرایی (بازداری پاسخ، انعطاف‌پذیری و حافظه‌ی کاری) در کودکان اتیستیک و کودکان عادی باهم مقایسه شده است، لذا این پژوهش از نوع همبستگی می‌باشد. داده‌های این پژوهش با آزمون آماری T مستقل و به کمک نرم‌افزار SPSS15 تجزیه و تحلیل شدند. برای یکسان‌سازی دو گروه کنترل و آزمایش در متغیرهای کنترل از آزمون T مستقل استفاده نمودیم.

یافته‌ها: بر اساس داده‌ها پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که کارکردهای اجرایی در کودکان مبتلا به اوتیسم در مقایسه با کودکان عادی دارای نقایصی است. نقایص فوق در حوزه‌هایی مثل بازداری پاسخ، انعطاف‌پذیری و حافظه‌ی کاری در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، چهار مؤلفه‌ی فوق در کودکان مبتلا به اوتیسم کارکرد ضعیف‌تری در مقایسه با کودکان عادی دارند.

بحث و نتیجه‌گیری: طبق نظریه‌ی نارسایی کارکرد اجرایی خصوصیات اصلی افراد اتیستیک، در واقع، به علت ناتوانی در کنترل اجرایی و تغییر جهت دادن به مسیر توجه است. در افراد اتیستیک احتمالاً قشر پیش پیشانی رشد طبیعی نداشته است، مطابق این نظریه می‌توان رفتار تکراری را در اختلال اوتیسم تبیین نمود. به این ترتیب اگر فرد نتواند اعمال خود را کنترل کند، یا توجه خود را تغییر دهد، رفتار او در همان گذرگاه تثبیت خواهد شد و نمی‌تواند به‌آسانی به برنامه‌ای جدید یا گذرگاه دیگری تغییر مسیر دهد. وجود تفاوت معنی‌دار بین گروه اوتیسم و گروه گواه را می‌توان به ویژگی‌های رفتاری این اختلال از جمله میل به تکرار و درجا زدن در آن‌ها نسبت داد. کودکان اتیستیک به‌طور گسترده‌ای در دوره‌های زمانی طولانی در کاوش حسی تکراری اشیاء برای تجارب لذت‌بخش درگیر می‌شوند؛ بنابراین رفتارهای تکراری سطوح بالاتر از جمله علایق محدود (مثلاً طبقه‌بندی فقط از لحاظ رنگ) در کودکان با اختلال اوتیسم با عملکرد بالا دیده می‌شود. وجود تفاوت معنی‌دار در بین گروه اوتیسم و گروه گواه را می‌توان چنین استنباط کرد که نقص در انعطاف‌پذیری جز ویژگی‌های اوتیسم است که هسته‌ی جنبه‌های رفتاری آن ریشه در فرآیند عصبی - رشدی آشفته، مخصوصاً کارکردهای اجرایی دارد؛ بنابراین کارکردهای اجرایی، حتی با وجود توانایی هوش سالم، می‌توانند مختل باشند (مختاری، یارباری، حسن‌آبادی و عبداللهی، ۱۳۹۳). از محدودیت‌های این پژوهش به ترتیب می‌توان از استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی، عدم کنترل بر نوع و میزان دارو و عدم همکاری برخی از کودکان اتیستیک است. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی تفاوت‌های جنسیتی، جنبه‌های مختلفی از مهار و بازداری و سایر انواع حافظه و مطالعه روی سایر کودکان و تفاوت‌های آن‌ها مورد ارزیابی قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: اوتیسم، کارکردهای اجرایی، فرآیندهای کنترل ذهنی.